

UUSIA TULOKULMIA AKI KAURISMÄEN ELOKUVIIN

Thomas Austin (toim.) (2018) *The Films of Aki Kaurismäki: Ludic Engagements*. New York: Bloomsbury Academic, 220 s.

Thomas Austinin toimittaman *The Films of Aki Kaurismäki* -teoksen tarpeellisuutta perustellaan kahdella tavalla, joista toinen on ymmärrettävämpi kuin toinen. Kaurismäen elokuvia kannattaa tutkia siksi, että toistuvista esteettisistä ja temaattisista yhtäläisyyksistä huolimatta ne eivät ole samanlaisia. Tämä käy järkeen. Sen sijaan lähtökohtainen väite siitä, että Kaurismäen elokuvia olisi tutkittu vähän, on suhteellinen. Jos ajattelemme, että eurooppalaisten auteurien elokuvia pitää tutkia, niin suhteessa moneen muuhun tekijään Kaurismäen elokuvia on saatettu tutkia vähemmän mutta ei vähän.

Aiemmin Kaurismäen elokuvaan ovat keskittyneet esimerkiksi Pietari Kääpä teoksessaan *The National and Beyond: The Globalization of Finnish Cinema in the Films of Aki and Mika Kaurismäki* (Peter Lang, 2010), Jarmo Valkola teoksessaan *Landscapes of the Mind: Emotion and Style in Aki Kaurismäki's Films* (Lambert Academic, 2012) sekä Andrew Nestingen teoksessaan *The Cinema of Aki Kaurismäki: Contrarian Stories* (Wallflower Press, 2013) ja toimittamassaan *Journal of Finnish Studiesin* erikoisnumerossa *In Search of Aki Kaurismäki: Aesthetics and Contexts* (2004). Näiden lisäksi Kaurismäen elokuvia on aiemmin tarkasteltu eri näkökulmista myös useissa artikkeleissa.

Käsillä olevan teoksen johdantoartikkelissa Austin tiivistää hyvin Kaurismäen erilaisuuden, jossa on erityistä epävarmuuden ilmapiiri ja näyttelijöiden valintaan liittyvä empatian tavoittelu: elokuvien henkilöt ovat uusliberalistista prekariaattia, eivätkä he edusta odo-

tuksenmukaista kauneusihannetta. Mise-en-scène tasolla erityistä on anakronistisuus tai tarkemmin esineiden, asioiden ja käytöksen sopimattomuus aikaan ja/tai paikkaan sekä ilmeeton näyttelemistyyli. Näistä rakentuu elokuvien ympäröivää todellisuutta vastustava kaurismäkeläinen realismi. Kaurismäen elokuvat ovat kuitenkin uusliberalistista eestosta vastustaessaan aina kiinni yhteiskunnan epätasa-arvoa tuottavissa ja ylläpitävissä virtauksissa. *The Films of Aki Kaurismäki* -teoksen erityinen ansio onkin siinä, että se osoittaa monipuolisesti sekä kerrontaa, sisältöä ja elokuvien teemoja analysoiden, miten yhteiskunta pakottaa henkilöitä eri tasoilla ja mitä se tekee ihmiselle.

Kolmeen osaan jaettu 11 artikkelin kokoelma avaa Kaurismäen maailmaan uusia tulokulmia ja tarkentaa aiemmin itsestään selvänä pidettyjä asioita. Aika ja tila -osassa tarkastellaan elokuvien anakronistisuuden poliittisuutta (Thomas Austin), ympäristöetiikan ulottuvuuksia (Pietari Kääpä), kuvarajauksen ja sen ulkopuolisen tilan tulkintaa (Lara Perski) sekä Kaurismäen suhdetta Japaniin (Eija Niskanen). Sävy ja näkökulma -osassa kohteena ovat kameran ironinen näkökulma (Jaakko Seppälä), rahanvaltaa ja voitontavoittelua vastustava ambivalentti populismi Suomi-trilogiassa (Panos Kompatsiaris), työn käyttäytymistä ja toimijuutta kolonisoiva voima ja siitä irtautumisen mahdollisuus työläistrilogiassa (Angelos Koutsourakis) sekä musikaalisten hetkien vapauttavuus, sentimentaalisuus ja ironia (Andrew Nestingen). Kolmannessa,

performanssiin keskittyvässä osassa, tarkastellaan henkilöiden tyyppittelyä elokuvassa *Kauas pilvet karkaavat* (Henry Bacon), näyttelytyyliä Shakespeare-adaptaatioissa *Hamlet Goes Business* (Ulrike Hanstein) sekä koiria Kaurismäen elokuvissa (Michael Lawrence).

Kirjassa teksteihin viitataan lukuina, mutta ennemminkin kyse on itsenäisistä artikkeleista, sillä niissä voidaan viitata kokoelman muiden kirjoittajien aiempiin teksteihin, mutta artikkelien välisiä sisäisiä viittauksia kirjassa ei ole. Koska kirjassa on samoja elokuvia ja jopa samoja kohtauksia eri tulokulmista käsitteleviä artikkeleita, tuntuu ihmeelliseltä, että viittauksia ei ole nähty tarpeellisiksi. Niillä kokoelmasta olisi voinut helposti tehdä yhtenäisemmän. Esimerkiksi Ulrike Hansteinin *Hamlet Goes Business* -elokuvan näyttelijäperformanssia käsittelevässä artikkelissa olisi voinut (ja oikeastaan pitänyt) viitata sitä edeltävään Henry Baconin *Kauas pilvet karkaavat* -elokuvan henkilötyyppejä käsittelevään artikkeliin.

Edellä mainitusta puutteesta huolimatta kirjan kaikki artikkelit ovat hyvin kirjoitettuja ja näkökulmiltaan perusteltuja. Yhteiskuntasuhde korostuu useimmissa artikkeleissa, kuten johdannon rakentaman odotuksen mukaan pitääkin. Mukana on kuitenkin myös tekstejä, joissa yhteiskunnallinen konteksti jää sivuun. Jaakko Seppälän Kaurismäen elokuvien kerronnan kaksoisperspektiiviä, henkilöiden ja kameran toisistaan poikkeavan näkökulman tuottamaa outoutta ja ironiaa käsittelevä artikkeli on erinomaista analyysiä kameran liikkeistä ja kuvarajauksista, jotka eivät motivoitu kerronnan jatkuvuuden tai todenkaltaisuuden kautta. Ilman eksplisiittistä yhteiskuntakehystä terävät ja hauskat analyysiesimerkit (*Calamari Union*, *Hamlet Goes Business*, *Leningrad Cowboys Go America*) jättävät kuitenkin kysymään, että mitä sitten. Kysymyksen esittäminen ei ole ongelma artikkelin, vaan teoksen kokonaisuuden kannalta.

Aiheen kannalta erityisen kiinnostava on Eija Niskasen artikkeli Kaurismäen Japanisuhteesta, josta ohjaaja on itsekin puhunut usein. Niskanen lähestyy David Bordwellin parametrin elokuvan kehityksessä Kaurismäen yhtäläisyyksiä Yasujirō Ozun elokuvien kanssa. Molempien elokuvissa oman tasonsa muodostavat toistuvat tyylipiirteet, joita ovat erityisesti näyttelytyyli ja kohtauksen

usein avaava ja/tai päättävä modernistisuus-ta henkivä otos tyhjästä ulko- tai sisätilasta. Itselleni uutta Niskasen artikkelissa on sen osoittaminen, että vaikutteet Kaurismäen ja japanilaisten nykyohjaajien välillä ovat olleet kaksisuuntaisia. Helsinkiin sijoittuva Naoko Ogigamin *Ruokala Lokki* (*Kamome shokudo*, 2006) on paikoin kaurismäkeläinen, mutta meille suomalaisille yksittäistapaus. Sen sijaan Niskasen haastatteleman Nobuhiro Yamashitan (s. 1976) toteamuksesta, että Kaurismäki on vaikuttanut koko hänen sukupolvensa japanilaisiin elokuvantekijöihin, olisi ollut kiinnostavaa lukea tarkempaa analyysiä enemmänkin.

Kaurismäen elokuvien yhteiskuntasuhteen tarkastelun pisimmälle vie Angelos Koutsourakis erinomaisesti kehystetyssä artikkelissaan ”The Cultural Techniques of Gesture”, jossa hän tarkastelee saksalaisen teorian luokkänäkökulmasta työväenluokkaisten henkilöiden liikkeitä ja eleitä Kaurismäen työläistrilogiassa (*Varjoja paratiisissa*, *Ariel*, *Tulitikkutehtaan tyttö*). Koutsourakisin keskeinen väite muistuttaa Guy Debordin ajatusta speaktaakelin yhteiskunnan totaalisuudesta, sillä siinä missä Marxilla työläinen vieraantuu työssä ja on vapaa työn ulkopuolella, niin Koutsourakisin mukaan Kaurismäki esittää työläisen vieraantuneena myös vapaa-aikanaan. Syynä ovat pääoman rytmistä, työnteon toistuvuudesta opitut liikkeet, eleet ja tavat. Tästä puhuttelvana esimerkkinä Koutsourakis ehdottaa, että elokuvan *Varjoja paratiisissa* alussa Nikanderin ja Ilonan yhdessäolo ei ota onnistuakseen, koska ”työn kolonisoima” Nikander toimii ja on vapaallakin kuin olisi töissä. Koutsourakis nimittää käsittelemäänsä trilogiaa nykynäkökulmasta myös ”prekariaattitrilogiaksi”, mikä tuo elokuvat selvemmin myös 2000-luvun uusliberalismin kehukseen.

Vuosina 2000–2019 Suomessa tuli teatterien-ensi-iltaan peräti 497 kotimaista pitkää elokuvaa. Niistä neljä on ohjannut Aki Kaurismäki. Elokuvien levinneisyyden, yhteistyötuo-
tantotavan sekä ohjaajan omien mediaperformanssien kannalta on ymmärrettävää, että ulkomaisissa julkaisuissa suomalaisesta elokuvasta tutkimuskohteeksi nousevat juuri Kaurismä(ki)en elokuvat. Austinin toimittaman kokoelman teksteissä viitataan siellä täällä suomalaisen elokuvan historiaan, mutta erityisesti nykyelokuvan kannalta teos vahvistaa

osaltaan ajatusta Suomesta Kaurismäen maana. Olisikohan meillä tarjota ulkomaisille katsojille ja lukijoille jotain muutakin?

The Films of Aki Kaurismäki sisältää erinomais-
ta, hyvin kirjoitettua tutkimusta. Parasta ovat elokuvien tarkasta lähiluvusta nousevat oival-
tavat tulkinnat, joissa Kaurismäelle ominaiset
kerronnalliset ja tyyllilliset ratkaisut nähdään
suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan. Mutta
kirja on parasta nautittuna osa kerrallaan,
pikemminkin itsenäisten artikkeleiden kuin
toisiaan seuraavien lukujen koosteena.

Tommi Römpötti

FT, mediatutkimus, Turun yliopisto